

## **POROČILO O DELU NOVINARSKEGA ČASTNEGA RAZSODIŠČA V LETU 2016**

Razsodišče je v letu 2016 delovalo v novi sestavi, izvoljeni ob koncu leta 2015. Vanj je prišlo pet novih članov, medtem ko je šesterica sedanjih članov ponovila mandat. Vstop novih ljudi je prinesel logična nova spraševanja o vlogi in nalogah Novinarskega častnega razsodišča in s tem - po moji oceni - konstruktivne razprave o vprašanjih, ki so jih odprli člani in članice, ki so vstopili(e) na novo. Treba je priznati, da so novi člani vnesli tudi precej nove energije, tako da se je v sorazmerno kratkem času spisek nerešenih primerov opazno stanjšal ob hkratni sorazmerno visoki soglasnosti pri odločanju o posamičnih razsodbah in stališčih. Nekaj pa je bilo tudi odločitev, ki so bile sprejete s preglasovanjem, kar je povsem legitimna pravica NČR.

Razsodišče je v tem letu dobilo prenovljeno spletno stran, ki je z novimi orodji v veliko pomoč vsem, ki iščejo posamezne odločitve glede na primere, kršitve po členih ali pritožniku, novinarju, mediju. Veseli je bodo tudi raziskovalci medijske krajine in profesionalne etike. Upam, da tudi novinarji, saj lahko ob svoji aktualnih dilemah hitro najdeš, kako je v posameznih sorodnih primerih odločilo razsodišče.

Razsodišče je v letu 2016 sodelovalo pri dveh projektih in sicer projektu »Razbijanje stereotipov o starosti v medijih« in v sodelovanju z Društvom SOS telefon pripravilo priročnik »Kako poročati o nasilju v družini in nasilju nad ženskami« ter delavnice za novinarje.

Kot zelo dobra se je, kot je opozorila že prejšnja predsednica NČR v lanskem poročilu, izkazala odločitev, da v razsodišče izvolimo tudi dva predstavnika t.i. civilne družbe (dva od enajstih članov), ki sta v delo NČR z drugačnimi pogledi vnesla kar nekaj svežega vetra. Ni nepomembno, da sta to posameznika z ustreznim pravnim znanjem, ki ob članih novinarjih poleg etično-profesionalnih razmišljanj, vnašata še pravno dimenzijo.

Žal za zdaj še ni nobenega napredka pri vključevanju uredniških ali lastniških struktur medijev, ki bi lahko v delo samoregulatornega telesa kot je NČR vnesli tudi tretji pol, torej še eno vrednost, in kar bi izpopolnilo model do ravni idealnega samoregulatornega telesa. Žal smo od tega še daleč; že minimalni dosežek - dogovor z odgovornimi uredniki večjih medijev, ki so na skupnem sestanku podpisali zavezo, da bodo njihovi mediji v sebi prilagojeni obliki objavljali razsodbe in stališča NČR - je v veliki večini primerov zvođenel.

Naslednjo težavo je v zgodbo vneslo ministrstvo za kulturo s svojimi predlogi v osnutku medijske strategije. Brez resne analize samih sistemov semoregulacije in hkrati že obstoječih oblik v Sloveniji, se je začelo zavzemati za tretji model, model Medijskega sveta, ki je, tako kot je zamišljen, sporen. Nekdanja kulturna ministrica ga je zagovarjala s tem, da obstoječe oblike ne predvidevajo sankcij in je potemtakem treba ustvariti telo, ki bo lahko tudi kaznovalo. To je skregano s temelji načel samoregulacije, ki je prostovoljna oblika samoomejitve, nastala zunaj oblastnih struktur, v kateri avtorji, uredniki in lastniki sami odločajo na kakšen način bodo opozorjeni na zdrse od profesionalno-etičnih standardov in jim hkrati prepušča orodja za samostojno ukrepanje. Na to smo ministrstvo opozarjali med javno

razpravo. Zdi pa se, da tudi novi minister vsaj delno ostaja pri prvotni zamisli. Z zadnjo verzijo osnutka strategije je razpravo o tem zaključil in je ne namerava več odpirati v širšem javnem prostoru. K sreči je vlada medijsko strategijo posredno zavrnila, ali jo vsaj postavila na hladno.

Priloga temu poročilu je statistika dela NČR, ki prek dejstev pokaže, o čem je razsodišče razpravljalo in sprejemalo stališča ali razsodbe.

Glede na to, da lahko najdete na spletni strani NČR vse razsodbe in stališča ter opise primerov, se v njihovo razlago na tem mestu ne bom spuščal. Izpostavil pa bi rad nekatere, milo rečeno, nenavadne primere, s kakršnimi se razsodišče v preteklosti še ni srečevalo. Prvi od teh je 27 pritožb proti 16 medijem, ki so pisali o domnevni najdbi konoplje na enem od naslovov predsednika upravnega odbora Združenja SAZAS. Gre za prvi ugotovljeni primer, ko je pritožnik zavestno kršil Pravilnik o delu NČR, v delu, s katerim je bil seznanjen, *(9. člen: NČR zavrže pritožbo, če je v zadevi, ki je predmet pritožbe na NČR začel postopek pri sodišču v Republiki Sloveniji. Pritožnik predlogu za začetek postopka priloži izjavo, da zadeva, ki je predmet postopka pred NČR, ni v obravnavi pred rednim sodiščem, in da do zaključka postopka ne bo vložil predloga ali tožbe pri sodišču v Republiki Sloveniji.)*, saj je kljub temu vložil kazensko ovadbo zoper Delovega novinarja, ki je o tem pisal prvi in so ga kasneje povzeli tudi drugi mediji. Čeprav je bila kazenska ovadba vložena zgolj v enem od primerov, pa bi razsodba NČR nujno vplivala tudi na odločitve v vseh drugih primerih, ki so Delovo novico kasneje povzeli in jo dograjevali. Zato je NČR pritožbe v vseh drugih 27 primerih prav tako zavrlo. Ob tem je treba vedeti, da je razsodišče, preden je ugotovilo, da je predsednik UO Združenja Sazas kršil Pravilnik sprejelo razsodbe že o dobri tretjini teh pritožb, (ki jih k sreči do tedaj še ni objavilo), torej je bilo opravljeno precejšnje delo, ki je šlo zaradi pritožnikovega zavajanja v nič.

Drugi nenavadni primer, ki je spravil NČR v nemajhno zadrego je bilo besedilo v Financah, v katerem odgovorna urednica obračunava z enim od svojih novinarjev. Dejstvo je, da je novinar prvi napadel svoj časopis, ki ga je sankcioniral zaradi njegovih domnevno spornih postopkov. Vendar je šlo za delovni spor znotraj medija, zato je bil izbrani način razreševanja konflikta med novinarjema, ki imata oba olajšan dostop do medijev, vse prej kot običajen. NČR je moralo najprej odločiti o tem, ali je v primeru uredniškega obračuna z novinarjem sploh šlo za novinarsko besedilo. Na koncu se je po dolgi razpravi odločilo, da je šlo – in sprejelo temu ustrezno stališče.

Opozoril bi na še nekaj spoznanj, ki jih prinaša bera letošnjih odločitev, pa tudi na vse pogostejše prakse slovenskih uredništev, ki kažejo nevtrgalgične točke slovenske novinarske profesionalne etike.

Dva primera, kjer je novinarka enega medija (Demokracija) povzemala informacije drugega (Slovenske novice), sta znova pokazala, da je tako povzemanje brez preverjanja tvegano in tudi nedopustna praksa. Tako se je v besedilu novinarke, ki je zgodbo povzemala in jo hkrati neoznačeno vključevala v svoje besedilo, pojavila enaka napaka kot v besedilu prispevka iz katerega je povzemala. NČR je večkrat opozorilo, da povzemanje informacij, ki so jih objavili že drugi mediji, ne nudi nobenega jamstva, da so informacije točne, in da mora novinar, ki jih povzema, uporabiti svoje poti, da jih preveri. Razen, ko informacijo objavi kot citat z navedbo vira.

Preverjanje informacije je sploh prvo pravilo novinarskega dela. Ne glede na to, da je optimalno, če novinar neko informacijo preveri pri več neodvisnih virih, je na mestu priporočilo, da ga preveri tudi pri človeku, o katerem poroča. Prvi člen kodeksa tega sicer neposredno ne zapoveduje, ampak tudi, če je vir uradna oseba, je preverjanje nujno. Ni namreč izključeno, da vir ne vodijo osebni interesi ali interesi institucije. To, da je letos največ kršitev 3. člena kodeksa, ki iskanje odziva zapoveduje, bi moralo biti resno opozorilo, da premnogi novinarji odziva pri prizadetem ne iščejo niti tedaj, ko to zapoveduje kodeks – ko gre v članku ali prispevku za hude obtožbe.

Drugo spoznanje je, da je zasebnost skozi oči medijev vse manj zasebna. Mediji objavljajo fotografije in zgodbe o ljudeh, za katere ne morejo izkazati javnega interesa. In to brez temeljnega, če hočete človeškega, razmisleka, kako bi se v enaki situaciji počutili sami. Zgodba o mariborskem ravnatelju, bi morala zares ostati utripajoče opozorilo, kaj lahko poročanje brez slehernega občutka empatije povzroči posamezniku. Enako velja za nesreče, v katere so vpleteni ljudje, ki zanesljivo niso javne osebnosti, pa jih prek objav na Facebooku, fotografij, izrazov žalovanja njihovih svojcev, vpeljemo v javni prostor. Pustimo on strani, da so objave na Facebooku zavarovane z avtorskim pravom, nepooblaščenno povzemanje fotografij in besedil s tega družbenega profila je uporabljeno zunaj konteksta, ki ga je uporabnik pripevku namenil, kar dejansko ponareja vsebino.

Tretji, sorazmerno nov pojav, ki bi ga morali zares resno pretehtati, je vključevanje medijev v družinske boje za otroke, s pristranskim navijanjem za eno stran. Tehten razmislek je potreben tudi, preden se mediji nekritično spuščajo v spopade z medicino, na strani staršev, nezadovoljnih s potekom zdravljenja otrok. Ne gre za to, da naj mediji ne bi bili kritični do »ljudi v belem«, težava nastopi, ko se novinarji za tak kritični pristop ne oborožijo z informacijami in znanjem in ko se uklonijo interesom ljudi, ki jih ne vodi nujno samo bolečina, ampak tudi povsem oprijemljiva, morda tudi finančna, pričakovanja. Poleg tega mediji tako spravijo v javnost podatke ljudi, ki niso javne osebnosti, nekateri, zlasti otroci, pa so tako izpostavljeni javni radovednosti, ki jim lahko škodi. Tudi, ko starši izrecno pričakujejo, da bodo mediji objavili otrokove osebne podatke (ime in priimek, bolezensko stanje), morajo novinarji temeljito razmisliti, kas s tem počnejo otroku in kako mu lahko škodijo.

Čeprav na to temo ni prejelo nobenih pritožb, pa je skozi prakso v medijih razsodišče ugotovilo, da so novinarji slabo poučeni o prepovedih, posledicah in dolžnostih ob prevzemanju informacij in slikovnega gradiva s spleta. Zato je o uporabi gradiv s spleta Novinarsko častno razsodišče skupaj z DNS pripravilo dobro obiskano panelno razpravo o možnostih in omejitvah take uporabe. Nauke te razprave bi bilo mogoče stisniti v tri zapovedi. Ljudje, ki objavljajo svoje ali družinske slike, besedila itd. na družabnih omrežjih, so njihovi avtorji in lastniki avtorskih pravic. Brez njihovega dovoljenja jih (razen v zelo specifičnih in precej jasno določenih primerih) ni dovoljeno uporabiti v medijih. Pravica do varovanja zasebnosti velja v okvirih, ki veljajo tudi za druge medijske objave, tudi pri uporabi gradiv s spleta. In slednjič: nobene garancije ni, da je informacija na spletu brezhibna. Vsako je treba pored objavo dodatno preveriti.

Peto spoznanje tega poročila je sorazmerno ugodna ugotovitev, da število novinarjev, ki se ne odzivajo na pritožbe, pada. Čeprav bi za nekatere medije (Požar report, Slovenske novice, Planet TV) lahko ugotovili, da je odzivnost njihove medijske hiše nizka, pa posamezni novinarji teh hiš ob pritožbah na NČR vendarle pošiljajo tudi svoje odgovore. Dejstvo je namreč, da lahko razsodišče, ko ni avtorjevega ali medijevega odziva, zgolj domneva, da

pritožbi ne ugovarjata in sprejme dejstva, ki jih je navedel pritožnik (tista, ki niso izpodbita drugače), kot resnična. To nedvoumno kaže, da gre neodzivnost vselej v škodo avtorja in medija, žal pa včasih tudi na račun kakovosti razsodbe.

Gojko Bervar, predsednik Novinarskega častnega razsodišča